

УДК 378:371.212.51:001.89(043.5)

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi45.92>

Плахотнік О. В.,
orcid.org/0000-0002-7732-5554

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі розвитку професійної освіти науково-дослідна робота є одним із пріоритетних компонентів професійної підготовки, вагомим чинником забезпечення високої якості вищої освіти, підвищення конкурентоздатності університетської освіти України. Основною метою вищої освіти є підготовка кваліфікованого фахівця відповідного рівня та профілю, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, який вільно володіє професією та орієнтується в суміжних галузях діяльності, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності. Одним із шляхів вирішення зазначеної проблеми є оновлення вищої освіти, перенесення уваги з процесу навчання на його результат, орієнтація змісту й організації навчання на компетентнісний підхід і пошук ефективних механізмів його запровадження шляхом модернізації навчального процесу, самостійної та науково-дослідної роботи студентів.

Вияткового значення набуває внесення суттєвих змін в існуючу систему професійної підготовки майбутніх викладачів, зокрема, надання професійній педагогіці дослідницького характеру, її спрямованості на пошук нових альтернативних і прогресивних ідей удосконалення й розвитку професійної адаптації майбутніх викладачів до розробки перспективних інноваційних концепцій і технологій успішного залучення студентів до професійно спрямованої науково-дослідної роботи.

Ставлячи за мету підготовку фахівця-науковця, основним завданням визначаємо планування науково-дослідної роботи таким чином, щоб цей процес проходив безперервно, починаючи з першого курсу навчання в університеті. Початок навчання студента має стати своєрідною школою основ наукової культури, самопізнання, саморегуляції майбутнього дослідника. Викладачі вищої школи повинні активно послуговуватися інтерактивними методами навчання, проблемним викладом матеріалу, привчаючи студентів до ефективного застосування відповідних компетенцій для аналізу та вирішення проблем, давати творчі завдання, які вимагають використання набутих пошукових і дослідницьких умінь та навичок.

Ключові слова: вища школа, організація науково-дослідної роботи студентів, професійна підготовка, майбутній викладач.

Постановка проблеми. У процесі свого розвитку людство поліпшувало умови життя шляхом пізнання й певного наукового підходу до перетворення навколишнього світу. Швидкі темпи розвитку наук вплинули на створення наукознавства, що у ХХІ столітті стимулювали нове пояснення багатьох явищ, у тому числі і педагогічних, які базувались на прогресивних ідеях відомих педагогів, філософів, психологів і суттєвих стійких принципах, розкриваючи раніше не помічені педагогічні закономірності професійного становлення педагогів у зв'язку зі зміною суспільного буття. Тож однією з характерних ознак реформування сучасної освіти є активізація інноваційних процесів у професійній підготовці нової генерації педагогічних кадрів за всіма напрямками її розвитку. У цьому контексті важливого значення набувають питання залучення майбутніх фахівців до науково-дослідної роботи з метою глибокого й критичного осмислення ними педагогічної дійсності та цілеспрямованого формування готовності до виконання своїх професійних обов'язків.

*© Плахотнік О. В.

Незаперечним є той факт, що сучасному фахівцеві недостатньо мати глибокі знання предмета та володіти практичними вміннями й навичками викладання. Виконання професійних функцій педагогом передбачає поєднання його духовного життя, креативного підходу до педагогічної діяльності, їхнього практичного втілення в науково-дослідній роботі під час навчання та в позанавчальній діяльності.

Аналіз досліджень. На всіх етапах розвитку педагогічної думки до неї зверталось багато вчених, педагогів-практиків. Активний розвиток студентської наукової творчості в усіх її формах дає змогу майбутньому педагогу оволодіти методологією наукового дослідження, свідомо впроваджувати в педагогічну практику новітні досягнення науки, техніки, культури.

Визнання університетів головними навчально-науковими центрами держави та основою науково-дослідної роботи його вихованців стало основою для розробки тематики різних наукових досліджень. У зв'язку з цим зміст студентської науки завжди спрямовувався на формування в студентів наукового ідеалу, розвиток діалектичного мислення, оволодіння ними методикою наукових пошуків і вироблення здатності до самостійних наукових досліджень. Специфікою науково-дослідної роботи у вітчизняних університетах була органічна єдність наукової та навчальної діяльності як для професорів, так і для студентів [9].

Значний внесок у вирішення проблеми професійної підготовки майбутніх викладачів, у тому числі й організації науково-дослідної роботи студентів зробили А. Алексюк, В. Андрущенко, Ю. Бабанський, Є. Барбіна, В. Берека, В. Бондар, Є. Бондаревська, С. Вітвицька, Н. Гузій, І. Зязюн, Н. Кічук, Н. Кузьміна, В. Луговий, О. Мороз, І. Підласий, О. Плахотнік, О. Савченко, Н. Слюсаренко, Т. Сущенко, О. Цокур, В. Шейко та ін.

Зокрема, аналізу різних напрямів організації науково-дослідної роботи студентів присвячені роботи науковців Г. Кловак, І. Княжевої, А. Лудченко, В. Марцин, Н. Міценко, О. Микитюк, В. Нагаєва та ін.

У контексті вивчення питання організації науково-дослідної роботи студентів у вітчизняній професійній педагогіці зроблено чимало з точки зору визначення наукових підходів до формулювання ключових положень її впливу на загальний розвиток особистості студента. Але сьогодні важливим і перспективним є завдання оптимального використання організації науково-дослідної роботи майбутніх викладачів різних дисциплін з метою наближення їх до набуття професіоналізму в процесі фахової підготовки. Тож у цьому ключі варто згадати роботи польських вчених В. Klasińska, A. Paszkowska-Rogacz, A. Marszałek, T. Wawaka, J. Lenart та інші.

Дослідженням генези підготовки майбутнього педагога до дослідницької педагогічної діяльності займались у різні роки В. Загвизинський, Т. Колодько, М. Князян, Н. Кузьміна, А. Кушнірук, І. Лернер, М. Овчинникова, С. Сисоєва, В. Сластьонін та ін. Психологічні аспекти дослідницької діяльності та творчого потенціалу майбутніх педагогів стали предметом дослідження П. Гальперіна, П. Давидова, В. Зінченко, І. Курок, С. Мартиненко, С. Рубінштейн, А. Рузької та ін. Проблеми вивчення феноменології, структури та умов виникнення дослідницької поведінки присвячені роботи Д. Берлайна, Р. Глейзера, К. Дунбар, Х. Келлера, Д. Клара, Д. Хатта, Л. Шаубла та інших зарубіжних учених.

У ході дослідження з'ясовано, що професійно спрямована науково-дослідна робота студентів у закладах вищої освіти визначалася інтеграцією її у навчальний процес вищих шкіл, що, з одного боку, зумовлювало звуження дослідницької проблематики, з іншого – сприяло зростанню чисельних показників участі студентів у науково-дослідній роботі.

Поширення повноважень органів студентського самоврядування в управлінні та контролі наукових досліджень сприяло загальним демократичним процесам у вищій

школі, розвитку галузевих проблемних науково-дослідних лабораторій, популяризації студентських наукових гуртків та інших форм [1, с. 54–59].

Аналіз широкого кола джерел і наукових праць з досліджуваної проблеми дає підстави стверджувати, що в сучасній педагогіці досить ґрунтовно вивчено лише окремі аспекти організації науково-дослідної роботи студентів, і констатувати необхідність створення в закладах вищої освіти цілісної теорії й методики професійної підготовки майбутніх викладачів на основі суттєвої трансформації традиційно існуючої організації науково-дослідної роботи, без чого у зв'язку зі змінами освітніх пріоритетів не можливо здійснювати процес модернізації й оновлення фахової підготовки.

Мета статті – пошук та висвітлення нових технологій, відтворення й нарощування наукового потенціалу в майбутніх педагогів, ефективне застосування, формування й розвиток наукових шкіл, створення найсприятливіших умов для вивчення кращого досвіду організації науково-дослідної роботи майбутніх педагогів в Україні та за кордоном.

Виклад основного матеріалу. Навчально-дослідницька робота студентів – обов'язковий етап підготовки фахівця, який передбачений навчальним планом спеціальності. Професійна підготовка спрямована на те, щоб підготувати майбутнього фахівця-дослідника нової генерації, якому притаманний високий динамізм та культ пошуку. Крім того, у процесі навчально-дослідницької роботи студенти повинні набути вмінь користуватися науковою, довідниковою, методичною літературою, методами інформаційного пошуку та навичками комп'ютерної обробки даних [2, с. 56]. Варто констатувати, що на сучасному етапі залучення студентів до науково-дослідницької діяльності (особливо на молодших курсах) не достатньо підкріплене чіткими зв'язками з майбутньою професією і недостатньо мотивоване. Навчальний план та навчальні програми з фахових дисциплін повинні бути спрямовані на те, щоб майбутній працівник на всіх етапах професійної підготовки з першого до випускного курсу (бакалавра, магістра) отримав можливість розвивати наукові здібності.

Ставлячи за мету підготовку фахівця-науковця, основним завданням убачається планування навчально-виховної роботи таким чином, щоб цей процес проходив безперервно, з самого початку навчання в університеті. Перший курс для студента будь-якої спеціальності має стати своєрідною школою основ наукової культури, самопізнання, саморегуляції майбутнього працівника-дослідника. Для досягнення визначеної мети в процесі лекційних курсів викладачі повинні активно використовувати проблемний виклад матеріалу, приваючи студентів до аналізу та вирішення проблем, а на семінарські заняття підбирати такі практичні завдання, які вимагають застосування пошукових та дослідницьких умінь та навичок.

Якщо залучення студентів до науково-дослідної діяльності буде мати поступовий і цілеспрямований характер, то до четвертого курсу, тобто до написання кваліфікаційної роботи, майбутній фахівець буде мати серйозну наукову підготовку й основу для написання наукової роботи.

Відомо, що позанавчальні форми науково-дослідної роботи, до яких залучаються студенти, – це гуртки, проблемні групи, конкурси, конференції, олімпіади тощо. Але розпочинати позанавчальну науково-дослідну роботу зі студентами потрібно з найпростішого: з предметних або науково-дослідних гуртків, які передбачають вивчення принципів, методів, прийомів ведення наукової роботи. Для студентів доцільно створити проблемні гуртки, які упродовж тривалого часу, під керівництвом провідних науковців досліджують фахову проблему, здійснюють наукові розвідки, готують доповіді на засідання проблемної групи [4]. Кращі студентські роботи після обговорення їх на засіданні групи за рекомендацією керівника групи та випускової кафедри пропонуються на студентську конференцію, конкурс, олімпіаду тощо.

Позанавчальна науково-дослідна форма організації роботи зі студентами є об'єктивним засобом виявлення та відбору обдарованої студентської молоді, реалізації

творчих здібностей майбутніх працівників. Участь у конкурсах, конференціях, олімпіадах та визнання наукових результатів є гарним стимулом для подальшого зростання.

Перспективним напрямом організації навчально-дослідної роботи є створення у ЗВО навчально-наукових лабораторій, у яких проводяться наукові дослідження та одночасно організовується науково-дослідна робота студентів [8]. Зокрема, поза навчальним процесом передбачається участь студентів у роботі наукових гуртків та лабораторій, у наукових конференціях, конкурсах та олімпіадах, написання статей, тез доповідей тощо [6; 7].

Студенти, які мають схильність до наукової роботи, виявили зацікавленість і досягли певних наукових результатів, повинні мати постійну й відчутну підтримку з боку адміністрації університету та випускової кафедри. Щоб урізноманітнити систему заохочень для молодих науковців, варто організовувати урочисті зустрічі з кращими студентами, які досягли позитивних результатів у науковій роботі, з нагородженням грамотами від ректорату; публікації наукової статті за результатами дослідження у збірнику студентських наукових праць; упровадження в практику роботи результатів дослідження; затвердження індивідуальних планів для студентів, які успішно займаються науковою роботою; користування фондами кращих бібліотек України з оплатою проїзду і добових; залучення до наукової теми випускової кафедри; участь у міжнародних конкурсах та практиках закордоном.

Вивчаючи проблему нашого дослідження, ми звернулися до зарубіжного досвіду. Зокрема, шляхом порівняння нам вдалося виявити певні відмінності в організації науково-дослідної роботи студентів у закладах вищої освіти Польщі. Сучасне поняття науково-дослідної роботи студентів у системі навчального процесу польських університетів включає в себе два взаємопов'язаних елементи: а) ознайомлення студентів зі специфікою дослідницької праці, засвоєння ними навичок цієї праці; б) власне наукові дослідження, які здійснюються студентами під керівництвом професорсько-викладацького складу університетів [7, с. 38].

Виконання студентами науково-дослідних робіт передбачає вивчення основ наукових досліджень, зокрема, поняття науки, методики наукового дослідження та наукової організації праці під час його виконання, самостійної роботи з літературою, обробки експериментальних даних тощо [4].

Науково-дослідна робота студентів у межах навчального плану є обов'язковою для кожного студента та охоплює майже всі форми навчальної роботи, а саме: написання наукових рефератів з конкретної теми в процесі вивчення фундаментальних і професійноорієнтованих дисциплін, виконання лабораторних робіт, самостійних завдань, контрольних, що містять елементи проблемного пошуку, робота студентів за індивідуальним планом навчання, виконання завдань дослідницького характеру та наукові звіти в період виробничої практики, підготовка та захист ліцеїстських і магістерських робіт [11, с. 161].

Сьогодні основний напрям у розвитку студентської науки – це впровадження елементів наукових досліджень у навчальний процес. Поеднання наукового пошуку студента з його навчанням взаємно збагачує обидва процеси. Разом зі змінами на ринку праці в Польщі зростає важливість практичного досвіду в професійному розвитку та формуванні у студентів цінностей в очах роботодавців. У той же час вища освіта все частіше критикується за надто велику увагу до теоретичних знань і за те, що надто мало уваги приділяється формуванню навичок, використання їх на практиці, зокрема таких базових професійних навичок, як комунікація, управління часом та управління розвитком кар'єри [14, с. 43]. Ця ж проблема характерна і для закладів вищої освіти України.

Студентські організації, що найчастіше працюють в умовах польських університетів у вигляді наукових клубів, є потенційно цінним доповненням до освіти

з додатковими можливостями для професійного розвитку. Дозволяючи зацікавленим студентам виконувати проекти наукового та практичного характеру, вони надають їм унікальну можливість перевірити та розвинути знання та навички в умовах обмеженого ризику. Це може бути особливо важливим у випадку, якщо вони можуть під наглядом викладача проводити наукові дослідження або дослідницькі проекти, замовлені компаніями та організаціями [15, с. 343].

Однак для досягнення вищезазначених ефектів наукові клуби повинні діяти таким чином, щоб максимізувати шанси успішних проектів, які реалізуються студентами, і надавати їм можливість розвиватися завдяки досвіду. Для більш повної характеристики організації науково-дослідної роботи студентів зупинимось на роботі студентського наукового клубу Marke TEAM у Лодзькому університеті. Цей студентський науковий клуб працює на кафедрі маркетингу факультету менеджменту. Спочатку науковий клуб функціонував під назвою SŁOT, потім був змінений на Marke TEAM. Зміна назви пов'язана з реорганізацією наукового кола та встановленням нових бізнес-правил. Створені робочі бази діють у Marke TEAM до сьогодні [18].

В умовах сьогодення академічне коло об'єднує 20–25 студентів факультету менеджменту, які відчувають недостатні знання та досвід, пов'язані з маркетингом. Аналогічні клуби створюються в різних університетах по всій території Польщі, наприклад, варто назвати студентські клуби PROGRES та SKN ProAnimalia (Варшавська політехніка), студентське коло істориків Варшавського університету та наукове коло молодих класиків УВ (Варшавський університет), ADVECTUS та CONCRETE (Шльонська політехніка), наукове коло студентів-природничників (Природничо-гуманістичний університет і м. Сідльце) та багато інших. Основна мета функціонування Marke TEAM – допомогти її членам розвиватися, розширюючи теоретичні та практичні знання про маркетинг, розвиток навичок управління проектами, управління часом, спілкування, додаткові знання тощо. Студенти діляться свіжою перспективою та енергією з організаціями, для яких вони проводять консалтингову та дослідницьку роботу. Науковий клуб організує семінари, що покращують практичні навички (наприклад, презентаційні майстерні), розважальні та освітні заходи (наприклад, міська гра Challenge Marketing, вебконференція або демонстрація розміщення продуктів).

Формула наукового кола є одним з шляхів реалізації цілей розвитку, доступних студентам. Студенти можуть отримати переваги при стажуванні, провести паралельну професійну роботу, добровільну діяльність тощо [16]. Наукові кола мають ряд переваг, які роблять їх привабливим вибором для студентів: можливість для розробки власних ідей та проектів для кращих (найбільш активних) студентів; можливість залучити студентів до комплексу реальних проблемних чи дискусійних питань, але залишатися у сфері дослідницького досвіду (без цього варіанту кращі студенти шукають можливості для розвитку за межами університету); можливість поглибити свою освіту – діяльність у дослідницькому клубі може бути тісно пов'язана з програмою навчання, значно покращивши якість знань, здобутих в університеті; можливість набути практичний досвід навчання – поглиблення досвіду навчання може бути реалізовано, насамперед, у сфері розвитку навичок для впровадження набутих знань у практичні завдання та проекти; можливість свідомого розвитку навичок – самі студенти, які працюють у проектах, спостерігаючи за досвідом колег, ставлять перед собою і реалізують цілі розвитку, пов'язані з розвитком професійних навичок; реальний вплив на розвиток студентів – стандартний досвід навчання позбавлений елемента наставництва; студенти зустрічаються з викладачами, які проводять різноманітні заходи, які зосереджуються на розділі знань і навичок, які виникають з предметної галузі їхньої теми. Наукове коло дає можливості для отримання відповідних компетенцій, а також роботи з керівником і випускниками організації над довгостроковим розвитком. Таке широке трактування розвитку на роботі в науковому клубі може бути унікальною можливістю доповнити

навчання в університеті більш глибоким розвитком базових професійних навичок, які необхідні на кожному робочому місці.

Marke TEAM дуже серйозно ставиться до мети наукового клубу. Завдяки активній роботі в проєктах студенти самі діагностують рівень своїх навичок, виявляючи проблеми і потреби розвитку в зазначених вище сферах. Вони можуть самостійно впливати на форму свого освітнього досвіду, діяльності в дослідницькому колі, щоб реалізувати свої цілі розвитку вибраних навичок. Для реалізації цілей розвитку членів наукового кола його діяльність має бути належним чином організована.

Одним з основних принципів організації науково-дослідної роботи студентів в університетах Польщі, уведених у 2001 році, є відсутність формальної структури [17]. Це рішення було продиктоване ефективністю організації й стало результатом того, що опікун (викладач, наставник) спостерігав за тим, як діють інші організації. Хоча кваліфікований президент і влада наукового кола дозволяють клубу ефективно функціонувати протягом терміну повноважень, не надто вдалий вибір керівника наукового осередку може серйозно вплинути на ефективність і мотивацію більшості його членів.

Альтернативою більш традиційній структурі наукового кола є функціонування наукового кола, заснованого на двох принципах. Перший – ухвалити всі рішення, які мають відношення до всього кола відповідно до принципу більшості. Другий – функціонування організації на проєктній основі. Коло під час реалізації проєкту призначає координатора проєкту. Координатор відповідає за проєкт протягом усіх етапів його реалізації. Зокрема, на етапі планування – склад команди, розробка плану проєкту, бюджету тощо. Така організація наукового осередку є компромісним рішенням. З одного боку, це дозволяє виключити ризик наявності формальної структури, з іншого – дозволяє вести студентів через відповідальне керівне завдання. Компанія Marke TEAM упродовж року реалізує близько 15–20 проєктів різного масштабу. З точки зору переваг розвитку для членів організації важливо, щоб науковий осередок забезпечував доступ до різних проєктів так, щоб студенти мали можливість пройти через свій досвід розвитку відповідно до їхніх потреб і здібностей. Прикладом мети проєктів, реалізованих у цій сфері, може бути: а) навчання та семінари для членів Marke TEAM. Навчання може проводитися зовнішніми тренерами, практиками, керівником наукового кола, іншими академічними викладачами, асоційованими студентськими організаціями або самими членами або випускниками Marke TEAM. Студенти встановлюють власні навчальні потреби, налагоджують контакти з потенційними викладачами та організують семінари; б) гості Marke TEAM – це проєкт, у якому запрошуються ділові та маркетингові практики для зустрічей зі студентами факультету менеджменту [18]. Працюючи під егідою університету як студентська організація, запрошують на зустрічі провідних представників галузі в Польщі чи навіть з інших країн. Студенти самі визначають програму зустрічей, здійснюють контакт й організують зустріч, включаючи проведення рекламної діяльності; в) проєкт бібліотека важливий тим, що Marke TEAM має власну бібліотеку книг фахівців і промисловців. Студенти мають можливість взяти книги додому і самі вирішують питання щодо наповнюваності бібліотеки. Частиною книжкової колекції є окремий бібліотечний ресурс відділу маркетингу факультету менеджменту, деякі з яких доповнюються самими студентами – куплені з бюджету студентських осередків або отримані від спонсорів; г) наставництво – це проєкт, у якому представлені (участь у проєкті є не обов'язковими) студенти – члени наукового клубу, які є випускниками Marke TEAM зі значно більшим професійним досвідом. У зв'язку з припущеннями щодо організації роботи Marke TEAM (без формальних повноважень, конструкторської структури) ефективність наукового кола виходить за допомогою кількох проєктів суто організаційного характеру: 1. TEAMware (інтранет) – внутрішня інформаційна система для членів наукового кола. Він містить актуальну інформацію про принципи роботи

Marke TEAM, склад організації, реалізовані проекти тощо. Основні етапи (семінарські та навчальні поїздки) реалізовані двічі протягом навчального року. Перша поїздка організовується в жовтні–листопаді, відразу після набору в науковий клуб. Головною метою поїздки є ознайомлення нових членів з принципами роботи в дослідницькому клубі та розробка детального плану дій на навчальний рік. Друга поїздка організована в травні-червні планується для підведення підсумків отриманого досвіду роботи організації протягом навчального року та розробки рамкового плану кола в наступному році. 2. Ветерани Marke TEAM (випускники наукового клубу) – підтримка відносин з випускниками є надзвичайно важливою сферою функціонування MarkeTEAM. Випускники беруть участь у деяких проектах кола – зокрема, вони проводять семінари та тренінги, беруть участь в організації спеціальних проектів або працюють у програмі наставництва. Проект спрямований на підтримку відносин шляхом активного управління базами даних випускників, організації інтеграційних зустрічей тощо.

Підбір персоналу організований раз на рік, на основі відбору, має на меті надати організаціям студентів профіль, що відповідає цінностям, які представляють учасники. Приклади переваг розвитку: організаційна ефективність; управління знаннями; управління мотивацією; досвід управління конфліктами. Подібно до організаційних проектів, інтеграційні проекти спрямовані на поліпшення повсякденної діяльності наукового клубу, коли реалізуються такі проекти: семінарські та навчальні поїздки – однією з цілей цього проекту є інтеграція членів наукового клубу; ветерани Marke TEAM (випускники Marke TEAM) – частина реалізованої діяльності в проекті носить інтеграційний характер; конкурси / турніри організовані в межах щотижневих зустрічей Marke TEAM, спрямовані на розвиток знань [18]. Студенти більш усвідомлюють окремі сфери розвитку організації в цілому в результаті презентації синергічних зв'язків між основними групами проектів в Marke TEAM. Завдяки цьому легше мотивувати їх працювати з більш високою якістю навіть у тих проектах, які для них не є вирішальними, з точки зору індивідуальних цілей розвитку або особистих уподобань. Вони відповідають за організацію в цілому.

Висновки. Як свідчать результати аналізу означеної проблеми, невирішеними в майбутніх фахівців вищої школи на шляху до активної участі в науково-дослідницькій діяльності залишаються відсутність стійкої системи ціннісних орієнтацій на творчу самореалізацію та саморозвиток засобами науково-дослідної роботи, на особистісно професійні досягнення в цій діяльності; стереотипність мислення; недостатній рівень методологічної та методичної культури.

Готовність до високоякісного здійснення професійної діяльності залежить від ступеня подолання майбутніми педагогами певних труднощів, досягнення успіхів за рахунок реалізації принципу «навчання через дослідництво», орієнтацією майбутніх фахівців на продуктивне досягнення результату. Ця робота багато в чому залежить від викладачів, які повинні більш ефективно спрямовувати свою методичну функцію на формування дослідницьких умінь у суб'єктів освітньо-виховного процесу вищої школи. А вивчення досвіду організації науково-дослідної роботи в українських і зарубіжних закладах вищої освіти дає можливість для переосмислення та удосконалення цього процесу в українській вищій школі.

Список використаних джерел:

1. Єфремов С.В. З досвіду управління науково-дослідною роботою студентів у ВНЗ України у 50-60-ті роки ХХ століття. *Теорія та методика навчання та виховання* : зб. наук. пр. Вип. 19. Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол. : Троцько Г. В.] та ін. ; за ред. Г. В. Троцько]. Харків : [б. в.], 2007. С. 54–59.
2. Кловак Г. Т. Координація студентської науково-дослідної роботи у професійній підготовці майбутнього вчителя сільської школи. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: збірник наукових праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / редкол.: Н. С. Побірченко (гол. ред.) та ін. К. : Наук. світ, 2002. Випуск 1. С. 163–168.

3. Княжева І. А. Теоретико-методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури : монографія. Одеса : ФОП Бондаренко М. О. 2014. 328 с.
4. Корбутяк В. І. Методологія системного підходу та наукових досліджень : навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2010. 176 с.
5. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. К. : Кондор, 2009. 206 с.
6. Лудченко А. А. и др. Основы научных исследований : учеб. пособие. К. : Знання, 2000. 114 с.
7. Марцин В. С., Міценко Н. Г., Даниленко О. А. та ін. Основы научных исследований : навч. посіб. Львів : Ромус-Поліграф, 2002. 128 с.
8. Микитюк О. М. Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України (історико-педагогічний аспект). Харків : Харківський пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2001. 256 с.
9. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
10. Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология научного исследования. М. : Либроком, 2009. 280 с.
11. Основы методологии та організації наукових досліджень : навч. посіб. / за ред. А. Є. Конверського. К. : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
12. Плахотнік О. В., Палеха Ю. І., Леміш Н. О. Основы научно-исследовательской работы : навч. посіб. К. : Ліра, 2018. 336 с.
13. Шейко В. М., Кушнаренко Н. М. Організація та методологія дослідницької діяльності : підручн. К. : Знання, 2011. 310 с.
14. Patrycja Hanyga-Janczak, Praca zarobkowa i wolontariat w czasie wolnym studentów studiów stacjonarnych. Próba eksplikacji wybranych zagadnień. 2013. 188 s.
15. Kłasińska B. Fenomen zainteresowań studentów pedagogiki studiowaniem oraz przyszłą pracą zawodową, [w:] *Edukacja jutra: polityka, aksjologia, kreatywność*, red. K. Denek, A. Kamińska, W. Łuszczuk, P. Oleśniewicz, Sosnowiec. 2012. S. 343.
16. Anna Paszkowska-Rogacz, Młodzieżowy Kwestionariusz Zainteresowań Zawodowych – Młokozz : podręcznik: Fundacja Realizacji Programów Społecznych. 201 s.
17. Elżbieta Sałata, Teoria i praktyka przygotowania nauczycieli edukacji techniczno-informatycznej. Wyd. UT-H, Radom. 2013. 221 s.
18. Studenckie Koło Naukowe MarkeTEAM UŁ URL : <https://marketeam.pl/>.

References:

1. Yefremov, S. V. (2007). Z dosvidu upravlinnia naukovu-doslidnoiu robotoiu studentiv u VNZ Ukrainy u 50-60-ti roky 20 stolittia [From the experience of managing the research work of students in universities of Ukraine in the 50-60s of the twentieth century]. *Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia*, 19, 54-59 [in Ukrainian].
2. Klovak, H. T. (2002). Koordynatsiia studentskoi naukovu-doslidnoi roboty u profesiinii pidhotovtsi maibutnoho vchytelia silskoi shkoly [Coordination of student research work in the vocational training of a future rural school teacher]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly: zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzh. ped. un-tu im. Pavla Tychyny*, 1, 163-168 [in Ukrainian].
3. Kniazheva, I. A. (2014). *Teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku metodychnoi kultury maibutnykh vykladachiv pedahohichnykh dystsyplin v umovakh mahistratury* [Theoretical and methodological foundations of the development of methodological culture of future teachers of pedagogical disciplines in the conditions of magistracy]. Odessa: FOP Bondarenko M. O. [in Ukrainian].
4. Korbutiak, V. I. (2010). *Metodolohiia systemnoho pidkходу ta naukovykh doslidzhen* [Methodology of systematic approach and research]. Rivne: NUVHP [in Ukrainian].
5. Krushelnytska, O. V. (2009). *Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen* [Methodology and organization of scientific research]. Kyiv: Condor [in Ukrainian].
6. Ludchenko, A. A., Ludchenko, Ya. A., & Prymak, T. A. (2000). *Osnovy nauchnykh issledovaniy* [Fundamentals of Scientific Research]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
7. Martsyn, V. S., Mitsenko, N. H., & Danylenko, O. A. (2002). *Osnovy naukovykh doslidzhen* [Fundamentals of Scientific Research]. Lviv: Romus-Polygraph [in Ukrainian].
8. Mykytiuk, O. M. (2001). *Stanovlennia ta rozvytok naukovu-doslidnoi roboty u vyshchykh pedahohichnykh zakladakh Ukrainy (istoryko-pedahohichni aspekt)* [Formation and development of research work

- in higher pedagogical institutions of Ukraine (historical and pedagogical aspect)]. Kharkiv: Kharkiv Skovoroda National Pedagogical University [in Ukrainian].
9. Nahaiev, V. M. (2007). *Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli* [Teaching Methods in Higher Education]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
 10. Novikov, A. M., & Novikov, D. A. (2009). *Metodologija nauchnogo issledovaniia* [Methodology of scientific research]. Moscow: Librokom [in Russian].
 11. Konverskoho, A. Ye. (Ed.). (2010). *Osnovy metodolohii ta orhanizatsii naukovykh doslidzen* [Fundamentals of methodology and organization of scientific research]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
 12. Plakhotnik, O. V. (2018). *Osnovy naukovo-doslidnoi roboty* [Fundamentals of research work]. Kyiv: Lira [in Ukrainian].
 13. Sheiko, V. M. (2011). *Orhanizatsiia ta metodolohiia doslidnytskoi diialnosti* [Organization and methodology of research]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
 14. Hanyga-Janczak, P. (2013). *Praca zarobkowa i wolontariat w czasie wolnym studentów studiów stacjonarnych. Próba eksplikacji wybranych zagadnień* [Practical earnings and volunteering in free time for full-time students. Attempt to clarify selected issues]. Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego [in Polish].
 15. Klasińska, B. (2012). Fenomen zainteresowań studentów pedagogiki studiowaniem oraz przyszłą pracą zawodową [The phenomenon of pedagogy students' interest in studying and future professional work]. *Edukacja jutra: polityka, aksjologia, kreatywność* [in Polish].
 16. Paszkowska-Rogacz, A. (2016). *Młodzieżowy Kwestionariusz Zainteresowań Zawodowych – Młokozz* [Youth Questionnaire of Professional Interests – Młokozz]. Fundacja Realizacji Programów Społecznych [in Polish].
 17. Sałata, E. (2013). *Teoria i praktyka przygotowania nauczycieli edukacji techniczno-informatycznej* [Theory and practice of preparing technical and IT education teachers]. UT-H. Radom [in Polish].
 18. Studenckie Koło Naukowe MarkeTEAM UŁ [Student Science Club MarkeTEAM. Electronic resource]. Retrieved from: <https://marketeam.pl/> [in Polish].

Plakhotnik O. V.,

orcid.org/0000-0002-7732-5554

THE PECULIARITIES OF THE ORGANIZATION OF STUDENTS RESEARCH WORK IN UKRAINIAN AND FOREIGN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

At the present stage of the development of the vocational education and training, research is one of the priority components of vocational training as well as a significant factor in ensuring the high quality of higher education and improving the competitiveness of Ukrainian university education. The main objective of higher education is to train a qualified specialist of the appropriate level and profile who is competitive in the labor market, competent, fluent in the profession and oriented in related fields of activity, ready for constant professional growth, social and professional mobility. One way to solve this problem is to improve higher education, change the focus from the learning process to its results, focus the content and organization of the training on a competent approach and, thus, find effective mechanisms for its implementation through the modernization of the educational process, students' self-study and research work.

Making essential changes to the existing system of professional training of future teachers is of utmost importance. In particular, these changes include providing professional pedagogy with a research character, its focus on the search for new alternative and progressive ideas as well as for improving and developing professional adaptation of future teachers to the development of perspective innovative concepts and technologies for the successful student involvement in professionally oriented research work.

With the aim of training a specialist and a scientist, the main task is to plan the research work so that this process is continuous, that is starting with the first year of study at the university. The beginning of the student studying should become a kind of a school of the principles of scientific culture bases, self-knowledge and self-regulation of the future researcher. High school teachers should actively use interactive teaching methods, problematic material presentation while teaching students

the effective use of relevant competencies to analyze and solve problems. In addition, they should give creative tasks that require the use of acquired research skills.

Key words: high school, organization of student research work, vocational training, future teacher.

Дата надходження статті: 15.01.2020 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Окольніча Т. В.

УДК [613:612]:378

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi45.84>

Шмалей С. В.;

orcid.org/0000-0002-4673-6617

Цюра К. М.;

orcid.org/0000-0001-9872-3773

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ ТА ГІГІЄНИ ГОЛОСУ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті здійснено обґрунтування організаційно-педагогічної системи охорони та гігієни голосу вчителів музичних дисциплін у процесі вокально-педагогічної діяльності, обґрунтовано оздоровчо-організаційні, вокально-педагогічні та ергономіко-організаційні впливи, визначено етапи, принципи і методи реалізації системи, розроблено комплекс саногенних заходів.

Досліджено стан професійного здоров'я вчителів музичних дисциплін, що виявило високий рівень захворюваності органів голосоутворення в порівнянні з фахівцями вокальних, голосових та неголосових спеціальностей. З'ясовано структуру захворювань учителів музичних дисциплін. Установлено, що у вчителів музичних дисциплін достовірно домінують гострі форми захворювань гортані (ларингіт, афонія, дистонія) та ускладнення функціональних характеристик голосоутворення в порівнянні з фахівцями інших професій.

Розроблено систему охорони та гігієни вчителів музичних дисциплін, яка містить оздоровчо-організаційний, ергономіко-організаційний та діяльнісно-організаційний компоненти, взаємодія яких реалізується за базовими принципами (системності, концентричності; інтегративності, превентивності, індивідуалізації; діяльнісний, спонукання, формування вокально-слухової уяви звуку-образу, єдності художнього і вокально-технічного розвитку, культуровідповідності, ціннісної побудови репертуару) та відповідними засобами та методами. Виокремленні компоненти, дієвість обраних форм та прийомів забезпечують формування гігієнічних, вокально-артикуляційних та психолого-педагогічних вмінь та навичок вчителів музичних дисциплін.

Охорона та гігієна голосу вчителів музичних дисциплін досягається цілеспрямованим послідовним упровадженням системи спеціальних психолого-педагогічних, саногенних, ергономічних та вокально-технічних дій та заходів.

Ключові слова: організаційно-педагогічні засади, охорона та гігієна голосу, вчителі музичних дисциплін

Постановка проблеми. Професійна діяльність педагогічного працівника в загалі та вчителя музичних дисциплін зокрема характеризується зростанням напруження у психологічному, соціальному, медико-біологічному аспекті, що ускладнюється ескалацією стресових факторів та складністю вокально-педагогічного та розмовного навантаження. Учитель музичних дисциплін витримує надмірні навантаження на голос,

*© Шмалей С. В.

*© Цюра К. М.